

Desa Muck: *Anica in velike skrbi*. Mladinska knjiga, 2003.

Peter Svetina: *Mrožek dobi očala*. Mladinska knjiga, 2003.

Janja Vidmar: *Prijateljja*. Mladika, 2003.

Bina Štampe-Žmavc: *Pogašeni zmaj*. Epta, 2003.

Igor Karlovšek: *Gimnazijec*. Mladinska knjiga, 2004.

Neli Kodrič: *Na drugi strani*. Mladinska knjiga, 2004.

Desa Muck: *Anica in velika skrivnost*. Mladinska knjiga, 2004.

Franjo Frančič: *Dražen in jaz*. Karantanija, 2004.

Borut Gombač: *Velike oči male budilke*. Aristej, 2004.

Dušan Dim: *Distorzija*. Cankarjeva založba, 2005.

Slavko Pregl: *Spričevalo*. Mladinska knjiga, 2005.

Janja Vidmar: *Fantje iz gline*. Mladinska knjiga, 2005.

Danila Zorž: *Izkop*. Karantanija, 2005

Barbara Gregorič Gorenc: *Tri pike ...* Viharnik, 2005.

UTEMELJITVE ŽIRIJ

Večernica za leto 1996

Tone Pavček je bil letos prvi med skoraj enakimi, saj so kar tri dela dobila enako visoko število točk. Najvišje je bil ocenjen – klasik. Klasika ne pomeni le vrhunske umetniške vrednostne oznake, ampak je, če je živa literatura, tudi nagovorna. Zanimivo je, da si tudi sodobni mladi bralci v spominske knjige danes, v času ekranov in tipkovnic, izpišejo, za potrebe srca in duha, ta ali oni posebej doživeti verz iz Pavčkove zbirke. Klasiko vedno »preverja« literarna kritika, veda in šola – v tem smislu je Pavček preverjeno ime. Prav zato je večernica še dodatna potrditev Pavčkove žlahtne

klasičnosti. Ta klasičnost torej ne pomeni kake pomenske izpraznjenosti in formalne klišeiziranosti, saj je v *Majnicah* dobila inovativno izpovedno moč v pogovoru z mladostnikom. Pogovor, dialog med generacijami je danes v kritiki mladinske književnosti ena najbolj izpostavljenih vrednostnih oznak. Kdor se je sposoben pogovarjati, ta ni obsojen na molk, to največjo nevarnost za literaturo v vsakem času. *Majnice* so napisane v jeziku mladostnikov, v slengu, ki mu niso tuje podobe računalnikov, filma, McDonalda, skratka sodobnega mesta. V tem se oddaljujejo od prejšnjih, na vživljanju v mladostne resentimente temelječih besedil, tj. zbirke *Majhen dober dan, Prave in neprave pesmi*. Temeljno in povsem izvirno sporočilo *Majnic* je mogoče zjedriti v misel, da sta tudi v našem času hladne elektronske komunikacije za poezijo in ljubezen rezervirana v onj po papirju in črnilu (cikel Pisma). Pesnik vzpostavlja dialog z najstnikom v svojem posebnem pesniškem razmisleku starostno določenega, a hkrati univerzalnega dojemanja ljubezni, izpovedi in dozorevanja.

(*Otrok in knjiga*, št. 45)

Večernica za leto 1997

Tretjeosebna pripoved **Desa Muck** *Lažniva Suzi* sodi v okvir tem, ki jih je pisateljica obdelovala že v prejšnjih letih. Njen opus se posveča predvsem prikazom odraščanja in težav, ki so povezane z njim. Odraščanje je praviloma povezano z liki mladostnic (*Pod milim nebom, Hči lune*), v nizu dogodivščin pa zavzema Desa Muck zanj značilno humorno držo do sveta. V romanu *Lažniva Suzi* je novost tako glede na avtoričin dosedanj opus kot glede na mladinsko literaturo v celoti ta, da prikaže tudi temnejše, resne plati odraščanja. Nekateri motivi sodijo skorajda med »tabuje« v mladinski književnosti: alkoholizem v družini, socialna beda, izguba nedolžnosti. Kljub tem

sporočilnim plastem pisateljica ne posega po tragičnih, razčustvovanih oziroma pridigarskih tonih. Doživetja glavne osebe Suzane Mavrič, sprva osmošolke, kasneje gimnazijke, so upovedene na značilno humoren avtoričin način. Ker je dekleta s socialnega dna (mama je kuharica, oče soboslikar in alkoholik), si izmišljuje, da je iz bogate družine, kar je vir cele vrste smešnih pripetljajev. Nekoliko trpkejša spoznanja o življenju dobi glavna junakinja v prvih ljubezenskih izkušnjah, predvsem v naključni izgubi nedolžnosti; to jo pripelje v trpljenje, samoobsojanje in sram, kasneje pa celo do poskusa samomora. Ljubezen spremljajo seveda tudi komični dogodki, npr. priznanje ljubezni »po pomoti.«

Brez velikih besed ali naukov zaključuje Desa Muck svoj mladinski roman v preprosti, a hkrati temeljni resnici, da humor in življenjska energija mladosti na koncu premagata vse hudo. Lažniva Suzi se zaveda, da si nekoliko preveč izmišljuje, a kljub temu vztraja v tej svoji drži, ki je zanjo hkrati tudi edina možna avtentična, individualna življenjska pot.

(*Otrok in knjiga*, št. 46)

Večernica za leto 1998

Že v posvetilu *Princeske z napako* – »knjigo posvečam vsem tistim mladim in manj mladim, ki se ne počutijo dovolj dobro v svoji koži« – se odraža prevladujoča poetika proze **Janje Vidmar**, in sicer prikazovanje problematičnega junaka, autsajderja. Tokrat se ta poetika oddaljuje od lahkotne, svetle podobe problematičnega najstnika in se ukvarja z begunko Fatimo iz vasice pri Srebrenici. Že začetek romana razkriva tudi izhodišče grozljive zgodbe, ki ji je bralec priča: najprej ji je zatežil Brane. Od te izjave »prikaz teženja« preraste v portret sodobne brezčutnosti, »mrzlih src«, kar avtorica simbolno postavlja v mraz novoletnega časa. Temeljna značilnost literarne junakinje, skozi katero pisa-

teljica Janja Vidmar prikazuje sodobno barbarstvo našega časa: poniževanje, nasilje, sovraštvo do vsega drugačnega, je osamljenost. Fatima je pač »Bosanka v Sloveniji«, izročena na milost in nemilost posmehu sošolcev, bedi in celo spolnemu nasilju. V tako pretresljivo, včasih že kar preveč temno in brezizhodno besedilno stvarnost, ne posije nikakršen žarek upanja, saj Fatima nima doma nikjer, niti v lastni družini.

Tako je ta roman predvsem podoba želje po prijateljstvu in hkrati opomin bralcem vseh starosti, da morda par metrov od naših varnih gnezd živi nekdo, ki ga je življenje brez njegove krivde vrglo v čas ledu in samote.

(*Otrok in knjiga*, št. 48)

Večernica za leto 1999

Polonca Kovač, ki je v slovenski mladinski književnosti navzoča od srede sedemdesetih let, je v pripovedi *Kaja in njena družina* prikazala »temne tone« otroštva: stisko osemletne deklice, ki doživlja ločitev staršev. Konflikti, ki so privedli do ločitve, so na začetku dela opisani kot slike oz. skorajda vsakdanji utrinki, brez moralističnih ali sentimentalnih komentarjev. Zgolj bežen opis ali le omemba dogodkov sama po sebi sooblikujeta jedro zgodbe: tesnobno razpoloženje, ki ga kot kontrast še podkrepi igriva otroškost dečka Matička. Že v začetku zgodbe avtorica ustvari podobo dekličiniga nerazumevanja novih okoliščin – »izgube tal«, ki se v nadaljevanju še stopnjuje v dojetje realnosti kot sprva »zoprne«, kasneje pa vse bolj obremenjujoče. Deklica namreč ni le zbegana, žalostna, zaskrbljena, jezna in uporniška, pač pa občuti celo krivdo za ločitev staršev. Kaja za premagovanje strahov in stisk skorajda ne najde opore: »huda misel« – razpad družine – razkroji celo občutek varnosti in domačnosti pri babici in dedku. Tako ostaja v prevladujočem delu pripovedi njeno edino »zatočišče« pogovor s krista-

lom, pri katerem išče junakinja odgovore na življenjska vprašanja in probleme, ki presegajo njeno moč razumevanja in ustreznega odzivanja nanje.

Pretres v čustvenem svetu deklice je napisan kot tretjeosebna pripoved: vanjo so vključeni drobci deključinih slutenj, spoznanj in odzivov, kar daje delu izrazito otroško perspektivo. Zanimiva in učinkovita so tudi kratka fantazijska oz. pravljlična besedila na začetku poglavij: pogovor zelenega zajca s kraljično, pticami, mišjo, žabo in drugimi živalmi. Ti deli so komentarji glavnega dogajanja., v njih pa se nevsiljivo in zastrto odraža poanta posameznega poglavja. Posebna odlika dela je tudi to, da osebe niso oblikovane črno-belo. Kaja ni popoln otrok, zgled ravnanja in pomilovanja vredna »sirota«, odrasli pa tudi niso enodimenzionalni negativni liki. Tesnoba, osamljenost, deloma pa tudi bolečino izražajo tudi ilustracije Maje B. Jenčič: »s pogledom od zgoraj« in praznimi prostori ter očitno nepremičnostjo upodobljenih likov ilustratorka še poudari razpoloženje in temo pripovedi. S tematizacijo otroške stiske (ločitev) in možnostjo njene rešitve (na koncu življenje »počasi postaja znosno«) je pripoved *Kaja in njena družina* v sodobni slovenski mladinski književnosti vsekakor posebnost, izstopa pa tudi med deli Polonce Kovač. Njen opus namreč določata igrivost in humor, ki sta opazna celo v besedilih s temo identitete, drugačnosti in strpnosti. Z nanovejšim delom pa je pisateljica pokazala, da otroštvo nikakor ni le sproščen smeh, ampak tudi stiska, žalost in bolečina. Vsebinska in jezikovno-zgradbena inovativnost upravičujeta sklep žirije, da nagrado večernica za leto 1999 prejme pripoved *Kaja in njena družina*.

(*Otrok in knjiga*, št. 50)

Večernica za leto 2000

Pisatelj **Feri Lainšček** se v knjigi *Misllice* vrača k ljudskemu pravljličnemu

izročilu, njegovim prepoznavnim motivom (predvsem situacijam) ter značilni tematiki (moč ljubezni in dobrote). V medbesedilno izrazitem vzpostavljanju klasičnega pravljličnega vzorca je zaznaven tudi zavesten odmik od vzorca sodobne pravljice. Pisatelj skuša obuditi in aktualizirati značilno pripovedno držo, v kateri se ne identificira npr. s svetom otroške želje, pač pa vzpostavlja dvogovor z izročilnim pripovedovalcem, z njegovo prvinsko modrostjo in pripovednim tonom kot bistveno značilnostjo izročila ljudske pravljice. Vse to pisatelj nakazuje že v uvodnem zapisu, v katerem avtobiografska dejstva (spomin na mamo in očeta) poveže z ustvarjalnim hotenjem, s katerim v sodobni čas »seli« pravljlične junake in dogodke, da bi tako morda pokazal na drugačno možnost dojemanja realnosti: pravljlično doživljanje vsega, kar je, se namreč izogiba razumski razlagi in skuša v vsakdanjih stvareh odkriti magično in nepredvidljivo. Hkrati pa je *Misllice*, tudi zaradi paradoksalnega naslova, mogoče brati tudi kot pripovednikov in bralčev dialog s kolektivnim nezavednim in poetičnimi načeli sodobne mladinske ustvarjalnosti. *Misllice* zato kljub zaznavnemu lirizmu v slogu in podobah pokrajine med Muro in Rabo nikakor ne želijo biti in niso (simulirani) avtentični zapis ljudskega izročila. So predvsem zgodba o ustvarjalcu, ki v sodobnem času zmore prepričljivo utemeljiti svojo pripovedno držo v »poslušanju in prisluškovanju«; svet, ki ga bralcu razkrivajo *Misllice*, je prav zaradi drže, kljub klasičnemu vzorcu, neznačka, ki sodobnega človeka vedno znova začudi.

(*Otrok in knjiga*, št. 52)

Večernica za leto 2001

Pikalov Luža, deček Ran, obiskuje waldorfski vrtec; iz simpatičnih srečevanj med njim ter pravili vrtca in običajnega sveta nastaja prvoosebna pripoved, ki

je igriva, prepričljiva in najmočnejša predvsem v avtentični dikciji šestletnika. Njegovemu miselnemu svetu in jezikovnim zmožnostim avtor prilagaja skladijske vzorce ter izbor besed, med katerimi so nekatere tudi tabujske in ki brez dlake na jeziku poimenujejo tisto, o čemer mladinska književnost največkrat molči. Pikalova izpeljava pripovedi je dosledna in nikjer ne odstopa od koncepta, inovativna je tudi tematsko, saj si je avtor drznil vplesti v dogajanje nekatere »banalne« situacije: brisanje ritke na stranišču ali lulanje v »poznejših letih«...

Izvrstno, subtilno je oblikoval pripoved nenavadnega, netipičnega dečka, ki dobi meso in sladkarije samo pri babici, ki se ne igra z orožjem in pozna jogo ... Luža pravi: »Mi moramo jest veliko fižola, ker ne jemo mesa od mrtvih živali. Samo potem kar naprej prdimo ... Za poslastico je bil piškot brez sladkorja, iz rjave moke, ker ne smemo jesti bele moke v mojem vrtcu ...« Pikal tako duhovito z minimalnimi sredstvi skozi otroške oči upoveduje newageovski življenjski slog, kar je tematski novum v slovenski literaturi za otroke, pri tem pa je popolnoma nepretenciozen in z bralcem ne koketira na cenen način. Dečku je svet, ki ga doživlja, neznanka, ne razume ga v celoti – kljub temu da nas prepričuje o svoji vsevednosti in odraslosti. Tako je Pikalova zgodba tudi svojevrsten, a prav nič tendenciozen portret sodobnega sveta odraslih, ki jim avtor namenja humorne bodice zgolj posredno ter brez sleherne opozicije med naivnim otroštvom in odraslostjo. Luža namreč odrašča v posebnem, netipičnem, pa hkrati zelo sodobnem okolju in se v pripovedi pravzaprav poslavlja od otroškosti in divje, nebrzdane domišljije. Zato je knjiga *Luža* naslovniško univerzalna: naslovni junak je zaradi sporočilnosti, ki izhaja iz razmerja med njim in ostalimi osebami, veliko več kot le

simpatični deček: pripisati mu je namreč mogoče nekakšno neodvisno mišljenje in vrednotenje sveta, zapredenega v bolj ali manj smiselna pravila. Prepričljiva psihologizacija je poleg bleščeče izpeljanega pripovednega loka in slogovne čvrstosti ter doslednosti prav tako odlika tega dela.: »Ni važno, koliko je številka vesolja, ampak da se imamo radi, če veš. Konec je konec ...« Tako konča Luževu zgodbo Pikal. Izvirno, odlično zgrajeno in izpeljano zgodbo duhovito nadgrajujejo ilustracije Marjana Mančka v stilu preproste otroške risbe.

(*Otrok in knjiga*, št. 55)

Večernica za leto 2002

Ledene magnolije so roman o aktualni temi – radikalno in celostno tematizirajo spolno nasilje v družini. Vendar se literarni trend angažiranega socialnega realizma ne vpisuje površno in enoznačno. Pripovedni svet **Marjane Moškrič** oziroma njene prvoosebne junakinje je subtilen in do skrajnosti iskren, kar *Ledene magnolije* obvaruje pred možnostjo preenostavne sporočilnosti in moraliziranja. Že izbira prvoosebne naracije in uspešna izpeljava le-te govori o prepričljivi pisavi: prvoosebnost omogoča najmočnejši čustveni naboj in prav tako neposreden, celo zaupen stik z bralcem, toda samo spretni pripovedniki se znajo izogniti pastem, ki jih skriva prevelika bližina.

Slog pripovedi je izčiščen in ves čas dosleden. Krčevita, boleča zgodba je povedana v krčevitem, eliptičnem jeziku, ki prehaja na pravih mestih že v nekakšno zaklinjanje. Jezik je socialno realističen, vendar je uporaba nizkih registrov funkcijsko utemeljena in posredovana s pravo mero.

Ni mogoče spregledati, da se temna mora glavne osebe razveže v slutnjo svetlejše zarje, nenazadnje posebna svetloba prežarja vso knjigo.

(*Otrok in knjiga*, št. 58)

Večernica za leto 2003

Kolektivni junak v romanu *Srebro iz modre špilje Slavka Pregla* išče zaklad in ga najde. Dogaja se avantura, dogaja se na počitnicah, dogaja se otrokom. Imamo torej vse postavke za žanr avanturistično počitniškega romana. In vendar dobimo več od žanra. Kolektivni junak ni klišejski, ker so liki prefinjeno individualizirani. Prav tako so premišljene in netipske njihove relacije z okoljem. Generacijski konflikt ne postane samozadosten razlog pretiravanj, ker niso odrasli ne bolj ne manj popolni od še ne odraslih. Oboje avtor ves čas neprizanesljivo in zares duhovito ironizira. Druga ali verjetno prva pripovedna potujitev žanra pa je precizna in bogata pisava, ki ne ovira tekoče zgodbe, vendar pa bralca »vrže« iz samoumevnosti avtomatiziranega dojemanja sveta in mu omogoča, da ga vidi na novo. Natančno artikulirani pisavi se pridružuje natančno zgrajena zgodba. Vse niti se prepletajo in iztečejo, vendar ne v klasičen srečen konec. Zgodba iskanj ostaja na vseh ravneh odprta.

Odrptost pa je tudi tisti poglavitni presežek *Srebra v modri špilji*, ki se razkriva že v naslovu. Slavko Pregl poskrbi za subtilno premestitev pojma avanture. Otroci iščejo materialni zaklad. Tega tudi najdejo (pa ne v nerealistični maniri), vendar ne postane razlog neproblematiziranega materialnega zadovoljstva. Najdeno prepustijo arheologom, materialni zaklad postane skupna duhovna last. Kot je skupna duhovna last tisto, kar so na počitnicah nehote iskali in našli vsi. Stari ribič poskrbi za popotnico: »Vzemi si vsak po eno pest sreče s seboj. Ko se boste potepali po svetu in vam bo kdaj težko, pogledajte v dlan. Spomnite se na ta mir in na to tišino. Pa na vse to srebro!«

(*Otrok in knjiga*, št. 61)

Večernica za leto 2004

Gimnazijec Igorja Karlovška je presenetljiv roman o najglobljih breznih

sodobne mladosti. V poplavi problemske literature o mladostnikih in za njih se zdi najradikalnejši in najbolj brezkompromisen. Roman ni napisan stilistično bravurozno, toda katerakoli druga jezikovna izbira bi bila neavtentična in olepševalna. Besedilo je napeto branje o zahtevnih problemih družine, šole, prevzgojnih domov, vendar z nedvoumno svetlobo na koncu brezupno temnega rova dogajanja. Nadpovprečno inteligenten mladoletnik Peter Janežič je po nedolžnem obsojen, da je kriv smrti svojega prijatelja, in je zato poslan v prevzgojni dom Radeče. Strahote sistematičnega šikaniranja domske najstniške »elite« prestopnikov, ki jih mora prestajati glavni lik, bralca ne pustijo neprizadetega: najprej zaradi sugestivnosti prvoosebne pripovedi glavnega lika ter njegove nesentimentalne diktije, pa tudi zato, ker Karlovšek domski vzorec »prevzgoje« mladostniških prestopnikov posredno in neposredno problematizira kot vzgojno neproduktiven koncept. Pač pa je avtorjev optimizem uprt v glavni lik, saj ga prepričljivo oblikuje tako, da fant zmore zdržati pritisk prevzgojne ustanove, na obnovljenem sodnem procesu pa dokaže svojo nedolžnost. A četudi se roman srečno razplete, so človeške rane drugačnih take, da bo Peter zaznamovan za vse življenje. *Gimnazijec* sporoča, da nas obkroža hudo (če že ne zlo), vendar se je še zmeraj vredno upirati.

(*Otrok in knjiga*, št. 64)

Večernica za leto 2005

Silovita in eruptivna, s čustvi nabita, iskrena in prepričljiva pripoved Dušana Dima je prvenec, ki ga je avtor namenil mladim, ki se navdušujejo nad glasbo, zlasti nad punkom. Vendar zaradi svoje univerzalnosti *Distorzija* presega generacijske okvire, saj punk, četudi v ospredju romana, za njegovo sporočilnost niti ni tako zelo pomemben, kar je razvidno že iz večpomensko zastavljenega naslova.

Distorzijo, ki v medicini označuje izvin, pretrganje sklepnih vezi, v glasbi pa poseben kitarški efekt, lahko v prenesenem pomenu razumemo kot izrazit in skrajn napor, ki je pogoj za preseganje izjemne situacije, v kateri se znajde tudi glavni junak romana, petnajstletni Piksi, gimnazijec, upornik, umetnik, sin proletarskih staršev, prebivalec ljubljanskih ulic in punkovski zanesenjaka. Glasba je za Piksija več kot zgolj zabava: je način samorealizacije, iskanje lastne identitete ter ustvarjalno dejanje, ki mu ga hladna in odtujena družina pa tudi širše okolje noče priznati. Fant mora za dosego svojega cilja premagati številne zunanje in notranje prepreke: opraviti s šibko samopodobo, se soočiti s svojo spolno vlogo, vztrajati kljub neodobranju in nezaupanju družine ter posmehu vrstnikov, preseči ljubzensko razočaranje in odkriti, kaj je v odnosu pristno in kaj ponarejeno, opraviti s čustveno izpraznjeno

in prenarejeno glasbeno konkurenco, poleg tega pa se znajti še v številnih finančnih težavah, zgladiti odnose med člani skupine in se ob tem tudi sam učiti sprejemanja sebe in drugih.

Roman je tako v pravem pomenu besede razvojni: protagonist ob skrajnih naporih, s trmasto zagnanostjo in odpovedovanjem doživi pomembno notranjo preobrazbo: v sebi odkrije trdnost, ki temelji na moči lastne kreativnosti. Takšna intimna preobrazba pa se seveda ne manifestira kot klasični srečni konec.

Eruptivnost in prepričljivost zgodbe najde svoj optimalen izraz tudi v slogu. Avtor *Distorzije* ne izumlja jezika, ki bi se priličil domnevni mladosti, njegov jezik se zdi enako avtentičen ter hkrati izčiščen in skoncentriran, kot njegova tematska izbira.

(Otrok in knjiga, št. 66)

Darka Tancer-Kajnih

**OSVOBOJENI OTROK –
OTROŠTVO V DELIH ASTRID LINDGREN**
The Liberated Child – Childhood in the Works of Astrid Lindgren
Stockholm, 30.–31. maj 2007; www.sbi.kb.se/alccpprogram.html

Ob 100-letnici rojstva Astrid Lindgren je Švedski inštitut za mladinsko književnost pripravil mednarodni simpozij, ki je potekal 30. in 31. maja v Stockholmu. Programsko ga je zasnovala in vodila dr. Maria Nikolajeva, profesorica primerjalne književnosti na Univerzi v Stockholmu, referate pa so predstavljali strokovnjaki mladinske književnosti in poznavalci Astrid Lindgren z različnih univerz in inštitutov mladinske književnosti. Bilo nas je okrog 150 udeležencev, največ iz nordijskih dežel, sicer pa po eden ali dva iz drugih evropskih držav, iz ZDA, Irana, Japonske in Gane. Iz Slovenije je bila še dr. Milena Mileva Blažič s Pedagoške fakultete v Ljubljani.

Simpozij o Astrid Lindgren je bil na visoki akademski ravni, zelo deloven in zanimiv. Ker sem imela pred tem priložnost prisostvovati dvema simpozijema o Astrid Lindgren (v Ljubljani in v Zagrebu) – na obeh je sodelovala tudi dr. Maria Nikolajeva – jih lahko med seboj primerjam. Švedski je bil bolj akademski, po posameznih sklopih referatov je bilo dovolj časa za pogovor udeležencev. Naša simpozija, kjer je bilo razmeroma veliko referatov in praviloma nič časa za pogovor, sta imela del referatov vendarle usmerjen k promociji del Astrid Lindgren in k bralcem. Večina abstraktov in referatov je bila že pred simpozijem v Stockholmu dostopna na domači strani